

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΚΑΚΩΣ ΚΕΙΜΕΝΑ: Η ανάγκη συμμετοχής των πιστών στη λειτουργία-1^ο μέρος

Θα παραθέσουμε κείμενα που σταχυολογήσαμε, για την ανάγκη επιστροφής στην αρχαιότερη και ορθότερη παράδοση της Εκκλησίας, που ήταν η συμμετοχή των πιστών στη θεία λειτουργία με την κοινή συμπαλμωδία:

Θέλει ο απόστολος Παύλος **συμμετοχή όλων** των πιστών στη θεία λειτουργία. Δεν μπορεί να ψάλλη επιδεικτικά ο ιερέυς και να τραγουδάη εκκωφαντικά ο ψάλτης, αγνοώντας παντελώς το λαό, που δεν καταλαβαίνει τίποτε από όσα κραυγαλέως λέγονται. Ο λαός συμμετέχει. Συμφάλλει. Και απαντά αναλόγως στις δεήσεις του ιερέως. «Εάν ευλογήσης τω πνεύματι, ο αναπληρών τον τόπον του ιδιώτου **πώς ερεί το αμήν** επι τη ση ευχαριστία, επειδή τι λέγεις ουκ οίδε» (Α΄ Κορ. 14,16). Δηλαδή, αν συ, ο λειτουργός, λες πράγματα με το πνεύμα σου, αλλ' όχι κατανοητά στο λαό, πώς θ' απαντήσει ο λαός με το «Αμήν»; [...]

Κοινή είναι η λατρεία. Προσφέρεται από όλους και για όλους. Μετέχουν και συμ-μετέχουν κλήρος και λαός. Λειτουργία, που πρωταγωνιστούν μόνο οι ιερείς και οι ψάλτες δεν είναι...λειτουργία. Λειτουργία σημαίνει έργο του λαού, υπηρεσία, που γίνεται για το λαό, ειδικότερα για τη σωτηρία του λαού (Εβρ.1,14). Πώς, λοιπόν, μπορεί να θεωρείται λειτουργία, μία τελετή, όπου ο λαός ούτε μετέχει, ούτε λαμβάνει κάποια ωφέλεια, ούτε καταλαβαίνει τίποτε από όσα τελούνται; Πώς μπορεί να λέγεται θεία λειτουργία μία τελετή, όπου ούτε ο Θεός υμνείται, ούτε ο λαός οικοδομείται; Πώς μπορεί να λέγεται θεία λειτουργία μία πράξις, όπου διαπράττεται το φρικτό έγκλημα της επιδείξεως;

Κοινή είναι η λατρεία. Όσα λέγει προσευχόμενος ο πρεσβύτερος, τα λέγει για να συμπροσεύχωνται όλοι, κληρικοί και λαϊκοί. Δεν είναι ατομοκεντρική η λατρεία μας. Είναι η κοινή προσφορά της κοινωνίας του εκκλησιασματος για να επιτευχθή η κοινωνία με το Θεό. Επίγεια και ουράνια, όλοι μαζί συλλειτουργούν. Γι' αυτό και στην ευχή του τρίτου αντιφώνου ο λειτουργός λέγει: «Ο τας κοινάς ταύτας και συμφώνους ημίν χαρισάμενος προσευχάς, ο και δυσί και τρισί συμφωνούσιν επί τω ονόματί Σου τας αιτήσεις παρέχειν επαγγελιάμενος...».

Σε άλλες εποχές ο λαός βρισκόταν σε αρμονική συμφωνία με το λειτουργό. Ευχόταν εκείνος, απαντούσε προσευχόμενος ο λαός. Η συμπαλμωδία ήταν κάτι το αυτονόητο. Δυστυχώς αποκόπηκε σιγά-σιγά ο λαός από τη συμπροσευχή, από τη συλ-λειτουργία. Ο λαός αντικαταστάθηκε από τους δύο ψάλτες. Και λέγονται μεν αναλογία οι τόποι από όπου οι εκπρόσωποι του λαού ψάλλουν, αλλά διόλου δεν ψάλλουν κατ' αναλογία. Οφείλουν να ψάλλουν ανάλογα με την προσληπτική ικανότητα του λαού. Δηλαδή, να κατανοούν οι εκκλησιαζόμενοι τα ψαλλόμενα. Τώρα, στις περισσότερες περιπτώσεις, ο ψάλτης δεν είναι υπηρέτης του λαού, αλλ' υπηρέτης της μουσικής τέχνης! (Από το βιβλίο ΠΡΟΣΧΩΜΕΝ-2 –Αρχιμ.ΔΑΝΙΗΛ ΑΕΡΑΚΗ, σελ. 40,42-43).

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΚΑΚΩΣ ΚΕΙΜΕΝΑ: Η ανάγκη συμμετοχής των πιστών στη λειτουργία-2^ο μέρος

Παραθέτουμε κείμενα που σταχυολογήσαμε, για την ανάγκη επιστροφής στην αρχαιότερη και ορθότερη παράδοση της Εκκλησίας, που ήταν η συμμετοχή των πιστών στη θεία λειτουργία με την κοινή συμπαλμωδία:

Όσα γίνονται σήμερα στο χώρο της ορθοδόξου λατρείας μόνο με την **Παράδοσι** δεν ταυτίζονται. Ας παύσουν ωρισμένοι (ευλαβείς οπωσδήποτε) κληρικοί να επιμένουν στη **στατικότητα**, στο ότι, δηλαδή, δεν πρέπει τίποτε ν' αλλάξει από τον τρόπο, που σήμερα τελείται η λατρεία στους Ναούς μας. Αγνοούν τρεις πραγματικότητες:

- Ο σημερινός **τρόπος** λατρείας αποτελεί **αλλοίωσι** του αγιοπνευματικού τρόπου, τον οποίον οι Απόστολοι, οι άγιοι Πατέρες και οι ιεροί Κανόνες επιβάλλουν.
- Η Εκκλησία ουδέποτε ήταν πεισματικά αμετακίνητη σε εξωτερικές μορφές λατρείας ή στα **εξωτερικά της στοιχεία**. Η **οικοδομή** του εκκλησιαστικού σώματος οδηγεί την Εκκλησία στην προσαρμογή εκείνη, ώστε να λειτουργή η «εν πνεύματι» λατρεία (Ιωάν.4,22. Φιλίπ.3,3).
- Όλοι οι «ειδήμονες» περὶ τα λειτουργικά, πέρα από τις ιστορικές διαπιστώσεις εξελίξεως στα της λατρείας, με φόβο Θεού και **ποιμαντική αγωνία** μιλάνε για **ανανέωσι** λειτουργική και **αναζωπύρωσι** της λατρευτικής εμπειρίας.
- [...] Ο λειτουργός μπορεί να προσγειώση τον ψάλλη στον προσευχητικό σκοπό της όλης ακολουθίας. Πολύ περισσότερο, ο **επίσκοπος** έχει την «εξουσία», να επιβάλη σ' όλους τους ναούς το «συμπροσεύχεσθαι», το «συμφάλλειν», το «συμμετέχειν», το «ομοθυμαδόν». (ΠΡΟΣΧΩΜΕΝ-3, π.ΔΑΝΙΗΛ ΑΕΡΑΚΗ σελ.15,17).
- Το Πνεύμα το Άγιον, που «όλον συγκροτεί τον θεσμόν της Εκκλησίας», στο ναό, κατά την κοινή λατρεία δεν θέλει απλώς ψάλλοντες. Θέλει **συμφάλλοντες**.
- Αν η επί γης Εκκλησία είναι εικόνα της εν ουρανοίς **αγγελικής ιεραρχίας**, τότε πώς είναι δυνατόν να μην υμνούμε όλοι μαζί το Θεό; Φαντάζεσθε στον ουρανό αγγέλους βουβούς, να κάθωνται, δηλαδή, και ν' ακούνε απλώς δύο ή τρεις αγγέλους, που αυτοί μόνο ψάλλουν; Οι άγγελοι όλοι μαζί ψάλλουν το «Άγιος, Άγιος, Άγιος Κύριος Σαβαώθ...». Συμφάλλουν (ο.π.π. σελ.18-19).

Αν δεν είναι κατανοητά και ελκυστικά, τότε περιορίζουμε τα θαυμάσια λόγια των ιερών ύμνων και τις ευχές της θείας Λειτουργίας κτήμα μόνο των ολίγων. Έχουμε **ολιγαρχία** εκεί, όπου βιώνεται κατ' εξοχήν η **κοινωνία** όλων των προσώπων, Ή, για να είμαστε περισσότερο ακριβείς, ούτε αυτοί οι ολίγοι, ψάλτες και ιερείς, νοούν και ζουν τα λεγόμενα κατά τις ιερές ακολουθίες.

Ψάλλουμε όλοι μαζί. Ψάλλουμε νοητικά. Εκείνο, που ισχυρίζονται μερικοί, ότι, δηλαδή, **βιώνουν** οι πιστοί τη μυσταγωγία της Εκκλησίας και επομένως δεν χρειάζεται η **κατανόησις** των λεγομένων, είναι πέρα για πέρα αντορθόδοξη άποψις και αντιαγιοπνευματική.

Δεν θα μπορούσε, σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, το Πνεύμα το Άγιο να έλθη μόνο βιωματικά κατά την Πεντηκοστή; Εν τούτοις ήλθε δια «λόγου γνώσεως» (Α΄ Κορ.12,8). Καθένας άκουγε στη γλώσσα του τα όσα το Πνεύμα το Άγιον «εδίδου τοις μαθηταίς αποφθέγγεσθαι» (Πράξ.2,4) (ο.π.π. σελ.20-21).

Στη σύναξη [Σημ. ερευνητή: στην Αποστολική Εκκλησία] όμως δεν ήταν μόνο οι κληρικοί. Ήσαν και οι λαϊκοί. Αναγκαία η συμμετοχή και των λαϊκών. Είνε αδελφοί εν Χριστώ. Μετέχουν ενεργώς. Ψάλλουν όλοι μαζί. Ο αποκλειστικός ψάλτης είνε ανύπαρκτος. Όλοι μαζί ψάλλουν. Και ψάλλουν απλά και κατανοητικά. Και απαντούν με το ψάλσιμο τους στις εκφωνήσεις του πρεσβυτέρου. Το «αμήν», το «αλληλούια», το «Κύριε Ελέησον», το «Και τω πνεύματί σου», το «Γεύσασθε και ίδετε...» και οι στίχοι των διαφόρων ψαλμών λεγόντουσαν από όλο το λαό. Και λεγόντουσαν συγκλονιστικά, όχι τυπικά. Γι' αυτό θέλει ο Παύλος να λέγωνται έτσι τα λόγια στη λατρευτική σύναξη, ώστε να μπορεί ο λαός να λήη το «αμήν» (ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, Εισήγηση π.Δανιήλ Αεράκη σε Ιερατικό Συνέδριο Μητρόπολης Φλωρίνης, ΕΚΔΟΣΕΩΝ Ο ΣΤΑΥΡΟΣ, σελ.81).

Σήμερα ο χριστιανός που πάει στην εκκλησία ακούει τρεις ή τέσσερις φωνές. Η πρώτη είνε του διακόνου, η δεύτερη είνε του πρεσβυτέρου, η τρίτη είνε του αρχιερέως, και η τετάρτη είνε του ψάλτη, δεξιού και αριστερού. Άλλη φωνή δεν ακούγεται.

Αλλ' αυτό που συμβαίνει σήμερα στην εκκλησία δεν συνέβαινε στην αρχαία Εκκλησία, στην Εκκλησία των πρώτων αιώνων, στην Εκκλησία των κατακομβών. Στην Εκκλησία εκείνη ακουγόταν και η φωνή του λαού. Μια φωνή που έβγαινε απ' όλα τα στήθη. Μια φωνή που σε ωρισμένες στιγμές ακουγόταν σαν βροντή. Ήταν η φωνή του λαού που εκκλησιαζόταν. Άντρες, γυναίκες και μικρά παιδιά έπαιρναν κι αυτοί μέρος στην ψαλμωδία και συνώδευαν τους ψάλτες στο ψάλσιμο των κυριώτερων ύμνων. [...] Στις εκκλησίες των πόλεων και των χωριών ακούγεται μόνο η φωνή των ψαλτών. Η φωνή του λαού δεν ακούγεται. Και το αποτέλεσμα το βλέπουμε. Ψάλλουν οι ψάλτες, αλλά ποιος απ' αυτούς που εκκλησιάζονται παρακολουθεί αυτά που ψάλλονται; Οι εκκλησιάζόμενοι δεν προσέχουν. Τα βλέμματά τους περιπλανώνται εδώ κι εκεί. Φαίνονται ψυχροί και αδιάφοροι. Πολλοί μάλιστα ανοίγουν και συζητήσεις με τους διπλανούς. Και οι μόνοι που ακούνε τη θ.Λειτουργία είνε οι ψαλτάδες και οι παπάδες. Αλλά κι αυτοί τα' ακούνε μόνο με τα σωματικά τους αυτιά. Μένουν κι αυτοί ψυχροί και αδιάφοροι μπροστά στο φοβερό μυστήριο που ξετυλίγεται μπροστά τους με τόσες δραματικές σκηνές. Και μοιάζουν, όπως και άλλοτε είπαμε, με πλάκες γραμμοφώνου. Το μυστήριο της θείας ευχαριστίας βέβαια γίνεται, αλλά όπως γίνεται τώρα η θ.Λειτουργία οι ψυχές δεν συγκινούνται και φεύγουν οι άνθρωποι από την εκκλησία ψυχικώς ανικανοποίητοι.

Αλλά η κατάσταση αυτή δεν πρέπει να συνεχισθή. Πρέπει να γίνη μια αγία επανάσταση μέσα στο λειτουργικό χώρο. Κι αυτή η αγία επανάσταση δεν είνε να προσθέσουμε ή να αφαιρέσουμε από τη θ.Λειτουργία, όπως λένε μερικοί μοντέρνοι, αλλά να ξαναγυρίσουμε στον αρχαίο εκείνο τρόπο της πρώτης Εκκλησίας. Ο ευσεβής λαός πρέπει να μη παρουσιάζεται σαν ένα βουβό και άλαλο πρόσωπο στην Εκκλησία, αλλά να λαμβάνη κατά κάποιο τρόπο κι αυτός μέρος στη θ.Λειτουργία και να ψάλλη ωρισμένους ψαλμούς και ύμνους προς δόξαν της Αγίας Τριάδος, καθώς και το «Αμήν», το «Κύριε Ελέησον», το «Σοι Κύριε», το Χερουβικό, να απαγγέλλη δε το «Πιστεύω», το «Πάτερ Ημών» κτλ. [...] Είθε όλοι που πονούμε για τη σημερινή εμφάνιση της θείας λατρείας να κοπιάσουμε, για να επανέλθη η παλαιά εκείνη τάξις... (Από ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΕΙΑΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΝ-τόμος Α', επισκόπου Φλωρίνης ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΥ ΚΑΝΤΙΩΤΗ, σελ.170-173, ΕΚΔ.Ο ΣΤΑΥΡΟΣ).

Στην ψαλμωδία πρέπει να συμμετέχει και ο λαός με τη διεύθυνση βέβαια του ψάλτη. Στην αρχαία Εκκλησία το εκκλησιασμά συνέψαλλε άλλοτε μεν ολόκληρο το άσμα, άλλοτε δε έψαλλε μόνο το ακροστίχιο, το τέλος δηλαδή του ψαλμού. Και στον Μυστικό Δείπνο, διαβάζουμε στο Ευαγγέλιο ότι οι μαθητές συνέψαλλαν με τον Κύριο και έπειτα πορεύθηκαν προς το όρος των Ελαιών (βλ.Μαθ.26,30). Ο λαός δεν πρέπει να μένει απαθής θεατής ή ακροατής στην λατρεία, αλλά να συμμετέχει και αυτός στα πραττόμενα και ψαλλόμενα, έτσι θα γευεται το κάλλος και τον γλυκασμό της ορθόδοξης λατρείας. Για την συμμετοχή του λαού στην ψαλμωδία πρέπει να βοηθήσουν οι ιεροψάλτες ψάλλοντες απλά και σύντομα, γιατί μια πολυσύνθετη ψαλμωδία καθιστά αδύνατη την συμμετοχή του λαού. (από Μητροπολίτη Ιερεμία Φούντα, περιοδικό ΘΥΜΙΑΜΑ, Σεπτέμβριος 1991, σελ.488-489).

Εισερχόμενοι στο θέμα μας, παρατηρούμε ότι η θέση και η διακονία των λαϊκών στην Ορθόδοξη Εκκλησία προσδιορίζεται από τις αιώνιες και ακατάλυτες αρχές και επιταγές της Καινής Διαθήκης και της Αποστολικής Παραδόσεως. Συνεπώς η θέση και η διακονία τους είναι καθορισμένη από θείο δίκαιο και άρα, δεν επιτρέπεται καμμία παρέκκλιση από αυτά που θεοπίστηκαν από τους Αποστόλους. **Δυστυχώς, όμως, κατά τη διάρκεια αιώνων, έγιναν μερικές παρεκκλίσεις, που χρειάζονται επανόρθωση έτσι ώστε να επαναπροσαρμοστεί και να εναρμονιστεί το καθεστώς της υποτιμήσεως των λαϊκών που διαμορφώθηκε στο Βυζάντιο και ισχύει ακόμα**, με σκοπό να επανακτήσουν, οι τελευταίοι, τα απολεσθέντα δικαιώματά τους στον εκκλησιαστικό οργανισμό, που άσκησαν μέχρι τα μέσα του γ' αιώνας, όταν άρχισε η παραθεώρησή τους. Όπως είναι γνωστό, **από τον δ' αιώνα**, με την αναγνώριση της Χριστιανικής Εκκλησίας και με την ανακήρυξη του Χριστιανισμού ως επίσημης θρησκείας του Κράτους, **έγινε η αρχή του κληρικαλισμού, που αναπτύχθηκε τους επόμενους αιώνες στο Βυζάντιο και αργότερα πολύ περισσότερο στη Ρωμαϊκή εκκλησία και της νοθεύσεως του εκκλησιαστικού πολιτεύματος των πρώτων χριστιανικών αιώνων με τον παραγκωνισμό του λαϊκού στοιχείου στο περιθώριο μόνο της ζωής της Εκκλησίας**. Έτσι, ενώ κατά την αποστολική και τη μεταποστολική εποχή και οι κληρικοί και οι λαϊκοί κατείχαν εξίσου υπεύθυνη και ενεργό θέση στην Εκκλησία και τίποτα το σοβαρό δεν γινόταν ούτε εκ μέρους του κλήρου χωρίς το λαό, ούτε εκ μέρους του λαού χωρίς τον κλήρο, αντίθετα **από τον δ' αιώνα και πέρα υπερτονίσθηκε η θέση και η αποστολή στην Εκκλησία μόνον των κληρικών εις βάρος των λαϊκών, που παραθεωρήθηκαν, υποτιμήθηκαν και αποστερήθηκαν των δικαιωμάτων τους και της υπεύθυνης διακονίας τους μέσα στην Εκκλησία**. Θεωρήθηκαν σαν να αποτελούν μια αμελητέα και ποιμενόμενη μόνον ποσότητα της Εκκλησίας ή σαν να είναι ο κοινός και ταπεινός λαός και όχλος ή σαν χριστιανοί δεύτερης κατηγορίας κ.τ.λ. Με την πάροδο δε του χρόνου, άλλα μεν δικαιώματα των λαϊκών στην Εκκλησία σφετερίσθηκαν καταχρηστικά οι Βυζαντινοί Αυτοκράτορες, αντιπροσωπεύοντας δήθεν τους λαϊκούς, άλλα δε οι κληρικοί, και μάλιστα οι επίσκοποι. Αυτό συνέβηκε ιδιαίτερα σε μας, μετά την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως στα χρόνια της εκκλησιαστικής παρακμής και της καταπτώσεως του υποδούλου λαού.

Δυστυχώς, η κατάσταση αυτή συνεχίζεται και στη σύγχρονη εποχή, μέχρι του σημείου όταν μιλάμε σήμερα για την εκκλησία να εννοούμε συνήθως τη λεγόμενη «διοικούσα» Εκκλησία, δηλαδή μερικές δεκάδες επισκόπων, που ασκούν όλες τις εκκλησιαστικές εξουσίες, με τη βοήθεια των κακώς ονομαζόμενων κατωτέρων κληρικών, που κι αυτοί, υποτιμήθηκαν από τους επισκόπους. Έτσι, έγινε μεγάλη η διάκριση και η απόσταση μεταξύ της ιεραρχίας από τη μια

μεριά και των λαϊκών από την άλλη, που έχουν καταδικασθεί σε αδράνεια και αχρηστία χωρίς να μπορούν να ασκούν τα δικαιώματά τους ούτε να εκτελούν κι αυτά ακόμα τα καθήκοντά τους στην Εκκλησία και εξαιτίας αυτού να αδιαφορούν γι' αυτήν, να απομακρύνονται από την Εκκλησία ή και να γίνονται εχθροί της και άπιστοι. [...] Συμμετέχοντας στη διδαχή, στην ιεραποστολή, στη λατρεία, στη διοίκηση, στο κοινωνικό και σε όλο το γενικότερο το εκκλησιαστικό έργο, οι λαϊκοί θα συμβάλλουν έτσι στην επιτυχία του και στον πληρέστερο και βαθύτερο ευαγγελισμό και εκχριστιανισμό του κόσμου με υψηλό αίσθημα χριστιανικής ευθύνης.

[...], Οι λαϊκοί, μετέχοντας του αρχιερατικού αξιώματος του Χριστού, πρέπει κατ' επέκταση να συμμετέχουν πληρέστερα και περισσότερο συνειδητά και στην λατρευτική διακονία και ζωή της Εκκλησίας προσφέροντας και αυτοί, δια του αρχιερέως Χριστού, προσωπικές θυσίες, πνευματικές και όχι υλικές, αιnéσεως και ευχαριστίας στο Θεό, με την προσευχή, την ομολογία, την ευποία και προπαντός με την προσφορά του εαυτού τους στο Θεό. [...] Ιδίως στην προς Εβραίους επιστολή 8,1-2. 10,19-22.4,14-16 και 13,15-16 διδάσκεται σαφώς, ότι οι πιστευόντες λαϊκοί, μετέχοντας στην ιερωσύνη του Χριστού, μπορούν να προσφέρουν, δι' αυτού, θυσίες στο Θεό, προσερχόμενοι, "μετά παρρησίας τω θρόνω της χάριτος" αυτού. Μ' αυτόν τον τρόπο αυτοί διακονούν πάντοτε σε πνευματικό ναό ως "ιεράτευμα άγιον", προσκυνώντας το Θεό "εν πνεύματι και αληθεία", προσφέροντας σ' αυτόν πνευματικές θυσίες, δηλαδή προσευχή, δοξολογία, ευχαριστία, μετάνοια, αγαθωσύνη, δικαιοσύνη, ομολογία, "θυσίαν αιnéσεως" (Εβρ.13,15), "θυσίαν της πίστεως" (Φιλ.2,17) [...] Ακόμα δε μεσιτεύουν προς τον Θεό για τους συνανθρώπους και γενικώς για τον κόσμο, κάνοντας "δεήσεις, προσευχάς, εντεύξεις, ευχαριστίες υπέρ πάντων ανθρώπων" (Α' Τιμ.2,1), "εν μέσω γενεάς σκολιάς και δειστραμμένης" (Φιλ.2,15).

Ειδικότερα, δύναμι της γενικής βαπτισματικής ιερωσύνης τους οι λαϊκοί, συμμετέχουν ενεργά στην τέλεση των αγίων μυστηρίων, της θ.λειτουργίας και γενικότερα της λατρείας, με το να συμπροσεύχονται, να συμπάλλουν και να διαβάζουν τα αγιογραφικά και λειτουργικά αναγνώσματα, το σύμβολο της πίστεως, την Κυριακή προσευχή κ.λπ., με το να φέρουν "θυσίαν αιnéσεως δια παντός τω Θεώ, τ.έ. Καρπών χειλέων ομολογούντων τω ονόματι αυτού" (Εβρ.13,15), με το να δέχονται και να κοινωνούν τα μυστήρια, ιδίως δε με το να συμπράττουν στην τέλεση της αναίμακτης θυσίας με την προσευχή, την επίκληση, την προσφορά και την κοινωνία. [...] Η μεταβολή των τιμών δώρων γίνεται από το Άγιο Πνεύμα με την επίκλησή του από τον ιερέα και με την πίστη και συμπροσευχή των εκκλησιαζόμενων λαϊκών, που συνοδεύουν τα λόγια του ιερέα με κατάφαση και συμφωνία, με το "αμήν" και με άλλες εκφράσεις και εκδηλώσεις, όπως "άξιον και δίκαιον εστίν", "παράσχου Κύριε" κ.λπ. σε διαλογική μορφή. [...] Έτσι, συμμετέχοντας μ' αυτόν τον τρόπο οι λαϊκοί στην τέλεση, από τον ιερέα, της ευχαριστιακής θυσίας, γίνονται, μ' αυτήν την έννοια, συλλειτουργοί του αρχιερέα ή του ιερέα που προεξάρχει.

[...] Οι λαϊκοί, αποκρούουν κάθε μορφή κληρικοκαλισμού, και ιδιαίτερα τη δεσποτοκρατία, δηλαδή την αντίθετη με την οργάνωση της Εκκλησίας στην αποστολική και μεταποστολική εποχή και με τις σύγχρονες δημοκρατικές αντιλήψεις, ολιγαρχία και απολυταρχία των επισκόπων. [...] Και στη μεν κληρικοκρατία οδηγεί ο αποκλεισμός των λαϊκών από την άσκηση της τριπλής διακονίας που τους ανήκει μέσα στην Εκκλησία, κάτι που συνέβη ιδίως στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, κυρίως μετά το μεσαίωνα. [...] Αντίθετα στην Ορθόδοξη Εκκλησία [...] επεκράτησε από παλιότερα μια σύνθεση και μια αποφυγή των δύο άκρων, της κληρικοκρατίας και της λαϊκοκρατίας, της ολιγαρχίας και της οχλοκρατίας, με την ενότητα και αρμονική συνεργασία των κληρικών και των λαϊκών, **αλλά δυστυχώς με ανεπίτρεπτο περιορισμό των δικαιωμάτων των λαϊκών σε διάφορους χρόνους και τόπους.**

[...] Επιβάλλουν (Σημ.Ερευνητή: οι συνθήκες) στην Πανορθόδοξη Σύνοδο που πρόκειται να συγκροτηθεί, [...] να επαναχορηγήσει σ' αυτούς (Σημ.Ερευνητή: στους λαϊκούς) όλα τα δικαιώματα που τους έχουν αφαιρεθεί μέσα στην Εκκλησία, με βάση τη διδασκαλία της Καινής Διαθήκης και της Αποστολικής Παραδόσεως και των νέων εκκλησιαστικών συνθηκών και αναγκών που θα δημιουργηθούν. Έτσι οφείλει να καθορίσει το βαθμό της συμμετοχής τους, π.χ. Στο κήρυγμα, στην κατήχηση και γενικά στη διδαχή, στη θεία λειτουργία και στην τέλεση των μυστηρίων, στις εκλογές και χειροτονίες των κληρικών, στη διοίκηση και στην κοινωνική εργασία των ενοριών και των επισκόπων και στη γενικότερη ζωή της Εκκλησίας, σε αρμονική πάντοτε συνεργασία με τους κληρικούς. Γενικότερα οφείλει να καθορίσει τη θέση που τους πρέπει μέσα στον εκκλησιαστικό οργανισμό, όπως θέλησε και έταξε ο θείος Δομήτορας της Εκκλησίας, επαναφέροντας έτσι σε ισχύ το δημοκρατικό πολίτευμα της αρχέγονης Εκκλησίας. Γιατί **απόλυτα υποχρεωτικό και κανονιστικό για την αποστολική μας Εκκλησία σήμερα δεν είναι ό,τι κληροδότησαν σ' αυτήν οι αιώνες της παρακμής, αλλά ό,τι παρέδωσαν σ' αυτήν ο αποστολικός αιώνας, ο θείος Ιδρυτής της Εκκλησίας, οι Απόστολοι και οι πρώτοι διάδοχοί τους [...]**

(Η ΘΕΣΗ ΚΑΙ Η ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΤΩΝ ΛΑΪΚΩΝ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ-Ι.ΚΑΡΜΙΠΗ, εκδόσεων ΤΗΝΟΣ σελ.8-10, 25-29, 40-42).

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΚΑΚΩΣ ΚΕΙΜΕΝΑ: Η ανάγκη συμμετοχής των πιστών στη λειτουργία-3^ο μέρος

Στο λαό δε επιφυλάσσεται ο ρόλος του θεατή-ακροατή, που προσεγγίζει τις λειτουργικές ακολουθίες πιο πολύ ως ευκαιρία περισυλλογής και καθ' εαυτόν μελέτης, παρά ως συμμετοχή στην κοινή προσευχή της Εκκλησίας. Ακόμη η πολυπλοκότητα των τελετουργικών τύπων και διατάξεων που χαρακτηρίζει τη λατρεία της Εκκλησίας μας σήμερα, η υπέρμετρη χρήση των λειτουργικών συμβόλων και συμβολισμών και το διάφορο από το σημερινό πολιτιστικό κλίμα που αποπνέουν τα περισσότερα από αυτά, η διάσπαση της ενότητας του λειτουργικού χώρου με την υπερύψωση των τέμπλων-εικονοστασίων και την κατάργηση του άμβωνα ως της κύριας λειτουργικής σκηνής, που για αιώνες κατελάμβανε το κέντρο του ναού στο μέσο των πιστών, η γλωσσική απόσταση που όλο και περισσότερο χωρίζει το σύγχρονο νεοέλληνα από τη λειτουργική γλώσσα της Εκκλησίας [...], είναι παράγοντες που δυσχεραίνουν και αυτοί σε μεγάλο βαθμό την ενεργό και συνειδητή συμμετοχή του λαού στη λατρεία. Και διαζωγραφίζουν μίαν εικόνα εντελώς αντίθετη προς τον κύριο χαρακτήρα της ορθόδοξης χριστιανικής λατρείας ως λατρείας λογικής (Ρωμ.12,1), που προσφέρεται εν πνεύματι και αληθεία (Ιωάν.4,24), και έχει ως σκοπό μαζί με τη δόξα του Τριαδικού Θεού και τον εν Χριστώ αγιασμό της ζωής των ανθρώπων. Οι διαπιστώσεις αυτές οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η μη ενεργός συμμετοχή του λαού στη Θεία Λατρεία δεν αποτελεί μύθο των απανταχού ευσεβιστών, όπως γράφτηκε πρόσφατα, που πρέπει να καταρριφθεί. Αλλά πρόκειται για υπαρκτό πρόβλημα, προς αντιμετώπιση του οποίου έχει διαμορφωθεί ήδη πανορθόδοξη συνείδηση.

(Από ΛΑΤΡΕΥΣΩΜΕΝ ΕΥΑΡΕΣΤΩΣ ΤΩ ΘΕΩ-Το αίτημα της λειτουργικής ανανεώσεως στην Ορθόδοξη Εκκλησία, Πρακτικά Ζ' Πανελληνίου Λειτουργικού Συμποσίου, έκδοση ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ, σελ.362-363).

Οι λειτουργικές πηγές μας πληροφορούν και βεβαιώνουν πώς κάθε λατρευτική Σύναξη της Εκκλησίας, χαρακτηρίζεται από την συμπαλμωδία των Ψαλμών και των ύμνων. Στην ψαλμωδία μετέχουν πάντες. Ο Μ.Βασίλειος γράφει: “Πάντες κοινή ως εξ ενός στόματος και μιας καρδίας τον της εξομολογήσεως ψαλμόν αναφέρουσι τω Κυρίω”. Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος μας βεβαιώνει: “Και γαρ γυναίκες και άνδρες και πρεσβύτει και νέοι διήρηνται μεν κατά την ηλικίαν, ου διήρηνται δε κατά τον της υμνωδίας λόγον”. Και αλλού: “Ο ψάλλον ψάλλει κόν πάντες υπηχούσιν, ως εξ ενός στόματος η φωνή φέρεται”. Ο ια' Κανών της εν Λαοδικείας Συνόδου αναφέρει: “Το γαρ συμπάλλειν και λαϊκούς επ' εκκλησίαις ου κεκώλυται”. [...] Οι ψάλτες σηκώνουν το βάρος της εκπροσώπησης του λαού στην ψαλμωδία. Η ψαλμωδία γίνεται περισσότερο επιτηδευμένη, τα αναλόγια γίνονται πάλα επιδείξεων των φωνητικών προσόντων των ψαλτών και θεατρικών επιδείξεων χειρονομιών, μορφασμών και έτσι η ψαλτική τέχνη χάνει τον συλλογικό και λειτουργικό της χαρακτήρα και μετατρέπεται σε τέχνη κρινόμενη αισθητικώς με κοσμικά κριτήρια. Ο λαός, όχι μόνον δεν ψάλλει αλλά με τα αργά και περίτεχνα μέλη συχνά δεν ακούει, ούτε κατανοεί το λόγο της ψαλμωδίας. Έτσι έχει απωλεσθεί όχι μονάχα η συμμετοχή στην ψαλμωδία αλλά και η βιωματική πρόσληψη και μετοχή των ψαλλομένων. Ο λαός έχει καταστεί παθητικός θεατής και ακροατής των τελουμένων, το μόνο που μπορεί τελικά να κάνει, είναι, να διαλογίζεται προσευχητικά, και ατομικά και να καλλιεργεί αισθήματα εσωτερικής κατανύξεως.

(Από ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΚΑΙ ΨΑΛΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ-ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΝΙΟΛΑΚΗ, εκδ.ΓΡΗΓΟΡΗ σελ.145,149)

Σ' εκείνη την πρώτη εποχή της λατρείας, μέχρι τον 4ο αιώνα περίπου, οι ύμνοι ήταν λίγοι σε αριθμό και απλοί. Κι η μελωδία τους ήταν απλή, συλλαβική και ρυθμική. [...] Αυτή λοιπόν η πρωτόγονη απλότητα και λιπότητα των ύμνων επέτρεπε σε όποιον γινόταν μέλος της κοινότητας να τους μάθει εύκολα και έτσι να ψέλνει με τους υπόλοιπους πιστούς. Εξάλλου ο τρόπος κατά τον οποίο ψάλλονταν οι ύμνοι ευνοούσε τη συμμετοχή όλης της κοινότητας. [...] Μα και αργότερα, όταν οι ύμνοι έγιναν περισσότεροι και πιο περίτεχνοι, όταν εμφανίστηκε ο ψάλτης κι η παρουσία του έγινε απαραίτητη, και πάλι ο λαός έψελνε στην πραγματικότητα. Ο ψάλτης είχε μόνο βοηθητικό ρόλο: καθοδηγούσε τους υπόλοιπους πιστούς στην ψαλμωδία.[...] Την εποχή αυτή, ανάμεσα δηλαδή στον 4ο και στον 8ο αιώνα, η υμνογραφία και η εκκλησιαστική μουσική εξελίχθηκαν αλματωδώς. Δημιουργήθηκαν πολλά νέα είδη: το τροπάριο, το κοντάκιο και ο κανόνας, ένα απέραντο, ποιητικά και μουσικά, ρεπερτόριο. Αυτή την περίοδο άλλωστε αποκρυσταλλώθηκε το σύστημα των οκτώ ήχων. Έτσι η ύπαρξη του ψάλτη έγινε απαραίτητη. Χωρίς αυτόν δεν μπορούσαν πια να αποδοθούν οι ύμνοι. Γιατί τώρα οι ύμνοι ήταν πολλοί και ο απλός πιστός δεν είχε τη δυνατότητα να τους μάθει όλους και να τους ψέλνει με την ίδια άνεση όπως παλιότερα. Επίσης ήταν και πιο περίτεχνοι. [...] **Πάντως, η θέση του στη λατρεία και η σχέση του με το λαό δε θα αλλάξουν ουσιαστικά πριν από τον 8ο αιώνα.** Μέχρι τότε η μουσική θα παραμένει απλή, συλλαβική-ειρμολογική και στην ουσία όλος ο λαός θα συμμετέχει στην ψαλμωδία. Κατά την διάρκεια όμως του 8ου και 9ου αιώνα η κατάσταση αρχίζει να αλλάζει. [...] Η μουσική γίνεται πιο περίτεχνη και αρχίζει να αυτονομείται από την ποίηση των ύμνων. Ο ψάλτης αποκτάει σιγά-σιγά μεγαλύτερη ελευθερία κατά την απόδοση των ύμνων. Δε δεσμεύεται πια τόσο πολύ όσο παλιότερα απ' την παραδεδομένη και γνωστή σε όλους μελωδία. **Άρα ο λαός είναι υποχρεωμένος να σιωπά όταν οι ψάλτες ψέλνουν τα στιχηρά ή, στην καλύτερη περίπτωση να σιγοψέλνει λίγες μουσικές φράσεις.** Τώρα λοιπόν οι ψάλτες αρχίζουν να ξεχωρίζουν από τους υπολοίπους πιστούς και να συγκροτούν διακριτή τάξη μέσα στο λατρευτικό σώμα. Οι εξελίξεις αυτές θα ολοκληρωθούν στους επόμενους αιώνες, ιδίως με την εμφάνιση του παπδικού μέλους (από τον 12ο αιώνα και μετά) και τη συγκρότηση της τάξης των ψαλτών ως θεσμοθετημένου πλέον σώματος. [...] Αυτή την περίοδο εμφανίζονται τα κρατήματα, τα περιρέμ και τα λοιπά αργά μαθήματα.[...] Και όσο αυξάνεται η ερμηνευτική ελευθερία του ψάλτη, τόσο μειώνεται αντίστοιχα η συμμετοχή του λαού στην ψαλμωδία, ώσπου μετατρέπεται σταδιακά σε απλό θεατή. Τώρα, στη μεσαιωνική Εκκλησία, οι ψάλτες είναι μια θεσμοθετημένη τάξη. Δημιουργείται μάλιστα ολόκληρη ιεραρχία: πρωτοψάλτης, λαμπαδάριος, κανονάρχης, αναγνώστης κλπ. Φορούν άμφια για να ξεχωρίζουν από τους άλλους πιστούς κλπ. Τα μέλη αυτής της τάξης είναι ανώτερα από τους άλλους πιστούς και έχουν περισσότερα δικαιώματα συμμετοχής στη λατρεία. Την ομοψυχία της κοινότητας, που χαρακτήριζε την αρχαία Εκκλησία, τη διαδέχτηκε η απόλυτη ιεραρχία και η μεγαλοπρέπεια της μεσαιωνικής Εκκλησίας.

Αυτή την κατάσταση, την τάξη της μεσαιωνικής ψαλμωδίας, κληρονομήσαμε εμείς οι σημερινοί. Σήμερα όμως δεν υπάρχει πια η αυστηρή και επιβλητική τάξη του Μεσαίωνα. Η απόλυτη ιεραρχία που είχε εγκατασταθεί τότε, έχει τώρα καταρρεύσει. Η τάξη εκείνου του κόσμου έχει γκρεμιστεί, κι ας μην το αντιλαμβάνονται οι ψάλτες. Αντί λοιπόν να πετάξουμε τα μύρια περιττά στολίδια και να απαλλαγούμε από τα μάταια μεγαλεία και να επιστρέψουμε στην αρχαία απλότητα, κορδωνόμαστε ακόμη περισσότερο, παίρνουμε πιο επιτηδευμένη πόζα και πιο φαντασμένο ύφος. Κι έτσι η ψαλμωδία μας δεν είναι μια αληθινή προσευχή αλλά ψεύτικη παράσταση.

Η συμπεριφορά των σημερινών ψαλτών είναι απαράδεκτη. Αντί να έχουν στόχο να ψάλλουμε όλοι μαζί, σαν κοινότητα, προσπαθούν να εμποδίσουν το λαό να ψάλει ακόμα και αυτά τα τροπάρια που μπορεί και τα οποία έρχονται αυθόρμητα στα χείλη των απλών πιστών. Οι ψάλτες ψέλνουν με όλη την ένταση της φωνής τους, για να καλύπτουν τους άλλους. Συχνά, επίσης, ψέλνουν απλά και γνωστά τροπάρια παραλάσσοντας τη μελωδία. [...] Γενικά, οι ψάλτες αλλοιώνουν επίτηδες τη φωνή τους, είτε τονικά είτε σε ένταση, ώστε να γίνεται αδύνατο να τους ακολουθήσει άλλος κατά την ψαλμωδία.

(Από περιοδικό ΣΥΝΑΞΗ, Ιανουάριος-Μάρτιος 2008, τεύχος 105, σελ.50-52)

Η αποξένωση από το περιεχόμενο των ύμνων και των ευχών, των αναγνωσμάτων και των αιτήσεων, δεν έχει ως αποτέλεσμα μόνο την άγνοια των σωστικών εννοιών και την συνακόλουθη ολοσχερή αποκοπή από την κλήση και το νόημα της σωτηρίας. Επιφέρει συν τω χρόνω και απώλεια του ενδιαφέροντος για τη Λατρεία και την κληρονομιά της, ψυχική απόσταση από αυτό καθ' εαυτό το γεγονός της Εκκλησίας. Οι άνθρωποι εθίζονται να θεωρούν τη λειτουργική ζωή κάτι ξένο προς την πραγματική ζωή και τις ανάγκες της, αλλά “καλό για την ψυχή” αν συμμετέχουν λίγες φορές τον χρόνο στις μεγάλες γιορτές. [...] Ο σημερινός μέσος πιστός έχει χάσει το ενδιαφέρον του για τα λειτουργικά κείμενα, έχει πάψει να αισθάνεται ότι σημαίνουν κάτι γι' αυτόν, εύλογα, αφού ανήκουν σε μια κλειστή κάστα ειδικών. Πού να φανταστεί ότι ούτε αυτοί τα καταλαβαίνουν!

Με τον τρόπο αυτό τα εκκλησιαστικά δεινά συσσωρεύονται αλυσιδωτά. Αφού ο μέσος Έλληνας αποσυνδέθηκε ψυχικά

από τα λειτουργικά κείμενα και τα θεώρησε υπόθεση των “ειδικών”, το επόμενο βήμα ήταν **να θρησκευοποιήσει την πίστη και την Εκκλησία**. Η τελευταία έπαψε να λειτουργεί ως Σώμα Χριστού το οποίο διαθέτει λειτουργικό λόγο, δηλαδή την **κοινή προσευχή** του. Για το λόγο αυτό, κατά συνέπεια, ο μέσος Έλληνας έχασε και τη συλλογική δυναμική του στην εσωτερική ζωή και οργάνωση της Εκκλησίας. Τώρα πια οι περισσότεροι πιστοί προσέρχονται ως “πελάτες”. Ο λαός έτσι, έχοντας προ πολλού απαλλοτριώσει το χρέος του να συμπάλλει και έχοντας εκχωρήσει το λειτουργήμα αυτό στους ψάλτες, αγνοώντας δε ότι και του λειτουργού οι ευχές αποτελούν φωνή ολόκληρης της Εκκλησίας που αναπέμπεται με το στόμα του, αρκείται στο να διεκπεραιώνει αγιαστικές πράξεις μέσω αντιπροσώπου. Ο ιερέας “πρέπει” να διαβάσει τρισάγιο για την ανάπαυση της ψυχής, “πρέπει” να πει τα σωστά λόγια για το κάθε μυστήριο, ασχέτως αν εγώ χαζεύω ή δεν προσεύχομαι ή δεν παρευρίσκομαι καν. Η κάστα των κληρικών είναι η αρμόδια για τις ακολουθίες, υπό την έννοια ότι κάνοντας αυτό που έχει καθιερωθεί ως “σωστό” είναι όλα εντάξει.

Η θρησκευοποίηση δημιουργεί αναπόφευκτα απόσταση από την άμεση δραστηριότητα των λεγομένων και πραττομένων στη Λατρεία, με αποτέλεσμα η τελευταία να απονευρώνεται για το πλήρωμα της Εκκλησίας καθιστάμενη “ακίνδυνη”, με αυτό εννοώ ότι χάνεται ο μεταμορφωτικός της χαρακτήρας. [...]

(Από ΣΥΝΕΣΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΝΟΙΑ-Για την μετάφραση της Λατρείας μας, π.ΒΑΣ.ΘΕΡΜΟΥ, Εκδ.ΓΡΗΓΟΡΗ, σελ.80-82)

Εμμονή παρατηρείται σε μια ομάδα κληρικών και λαϊκών σε θέματα λειτουργικής παρουσίας. Εμμονή, που φτάνει μέχρι πείσματος και φανατισμού. Υπερτονίζουν ως **παράδοσι** (ορθόδοξη) στοιχεία της λατρείας, που δυστυχώς αποκόπτον ένα μεγάλο μέρος του σώματος της Εκκλησίας από τη **ζωντανή συμμετοχή** στην Ευχαριστιακή σύναξη. Τέτοια στοιχεία είναι:

- Να μη θίγεται το γλωσσικό.
- Να μην ακούνε οι πιστοί τις Ευχές της θ.λειτουργίας.
- Να μη συμπάλλει ο πιστός λαός.
- Να μην αναγινώσκονται τα Αναγνώσματα, αλλά να ψάλλονται.
- Να μη γίνονται προσιτά στο λαό τα υπέροχα θεολογικά νοήματα των λειτουργικών ύμνων, αλλά να...βιώνεται μυστικά το περιεχόμενό τους!

[...] Άλλωστε θ' αρκούσαν τρεις μαρτυρίες, για να δείξουν, ότι ο τρόπος της θείας Λειτουργίας δεν είναι ένα “κατεστημένο” που πρέπει οπωσδήποτε να παραμείνει αναλλοίωτο, έστω κι αν οδηγεί σε **νεκροποίησης της ουσίας** και σε **θεοποίησης των τύπων**.

Η **Ορθόδοξος παράδοσις** δεν είναι κάποια “μούμια”, που πρέπει πάση θυσία να την προσκυνάμε βαλσαμωμένη! Η Ορθόδοξος παράδοσις είναι ο **ζωντανός Χριστός**, που παραδίδεται από γενιά σε γενιά σ' όλο τον κόσμο.[...] Ο Χριστός όλους τους ανθρώπους **προσέλαβε**. Και όλοι οι άνθρωποι πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να προσλαμβάνουν το Χριστό, καθένας στη γλώσσα του. [...] Οι τρεις μαρτυρίες:

• Η παρουσία του Αγίου Πνεύματος την ημέρα της **Πεντηκοστής**. Καθένας “ήκουε τη ίδια διαλέκτω” το κήρυγμα των Αποστόλων (Πράξ. β' 8).

• Η Αγιοπνευματική σύναξις των χριστιανών, όπως ζωγραφίζεται στο **14ο κεφάλαιο της Α' προς Κορινθίους Επιστολής**. Αποκλείει ο αποστ.Παύλος οποιοδήποτε ακαταλαβίστικο λόγο στην κοινή λατρεία. Όλα λέγονται για όλους. Κατανοούνται από όλους. “Οικοδομούν” όλους. [...]

• Η **πορεία της Ορθόδοξου παραδόσεως**. Η λειτουργική της ενότητα πάντοτε βρίσκεται “εν τη ποικιλία”. Καλή είναι η ομοιομορφία, αλλά η λειτουργική παράστασις είναι κάτι το διαφορετικό από τη στρατιωτική παρέλασι. [...] Αλλά η Εκκλησία, που δεν είναι **συντήρησις**, αλλά **προσφορά αγάπης** σε κάθε εποχή, δεν “τυποποιείται” σε ένα σχήμα, αγνοώντας τις ανάγκες του λαού. [...]

Κάποτε πρέπει να δοθεί πειστική απάντησι σ' ένα νέο άνθρωπο, που ρωτάει δικαιολογημένα: “Γιατί ο λειτουργικός πλοῦτος της Ορθοδοξίας επιτρέπεται να μεταφράζεται σε όλες τις γλώσσες του κόσμου, εκτός από μία, εκείνην, που ο νεοέλληνας μιλάει;”. [...] Ας επανέλθουν οι λειτουργοί στην Αποστολική παράδοσι. Όσα λέγουν και πράττουν, να ελκύουν, όχι να κοιμίζουν το λαό. **Ζωντανή και λογική** είναι η Ορθόδοξος λατρεία.

Τρόπος λατρείας, γλώσσα λατρείας, τόπος λατρείας, εμφάνισις λατρείας, άμφια λατρείας, μουσική λατρείας, λόγος λατρείας, ευχές λατρείας, γιορτές λατρείας, που έρχονται σε αντίθεσι με το πνεύμα και το λόγο της Καινής Διαθήκης, του Ευαγγελίου του Χριστού, δεν έχουν θέση στην **Ορθόδοξο Παράδοσι**.

Παραδόσεις τοπικές, εκκλησιαστικές, θρησκευτικές, εθιμοτυπικές, εθνικές, περιστασιακές, που δεν τεκμηριώνονται στην Αγία Γραφή και στη ζωή των αγίων μας, δεν συναποτελούν την Ιερά Παράδοσι. Ασφαλώς θα είναι “εντάλματα ανθρώπων” (Ματθ. ιε 19). Επ' ουδενί λόγω όμως εκφράζουν την Ιερά Παράδοσι της Εκκλησίας.

(Από ΠΡΟΣΧΩΜΕΝ-4, Αρχιμ.ΔΑΝΙΗΛ ΑΕΡΑΚΗ, σελ.34-39)

Η επελθούσα στους κόλπους της ποιμαντικής στρατηγικής της Εκκλησίας μας εκλογίκευση, εκκοσμίκευση και νομικοποίηση της πίστεως είναι ακόμα ένα ποιμαντικό σφάλμα. [...] Η δε νομικοποίηση της πίστεως επέφερε τη στατικότητα της και τη μετέβαλλε σ' ένα νομικό οργανισμό με αποτέλεσμα να εξαφανιστούν οι προφητικές και χαρισματικές δυνάμεις της. Έτσι μ' αυτόν τον τρόπο αποδυναμώνεται το ζωντανό και δυναμικό στοιχείο της πίστεως με συνέπεια να μεταβάλλεται σε κατεστημένο. Σαν αποτέλεσμα αυτών των λανθασμένων ποιμαντικών επιλογών μας, σιγά-σιγά, η χριστιανική μας πίστη ξεθωριάζει και παρακμάζει δίνοντας την ευκαιρία να ξεφυτρώνουν σαν μανιτάρια οι προλήψεις, οι δεισιδαιμονίες, οι αιρέσεις, οι αρρωστημένοι μυστικισμοί.

(Από **ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΑΙΡΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΘΡΗΣΚΕΙΑΣ-Πρακτικός Οδηγός για την Οικογένεια**, π.ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΥ, σελ. 36-37).